
Mr Dušica MALINIĆ
Mr Nataša LALIĆ-VUČETIĆ
Dr Đurđica KOMLENOVIĆ
Institut za pedagoška istraživanja
Beograd

Izvorni naučni rad PEDAGOGIJA LXV, 1, 2010. UDK: 374.7

ŠKOLSKI KONTEKST IZ PERSPEKTIVE UČENIKA PONOVAČA U ŠKOLAMA ZA OSNOVNO OBRAZOVANJE ODRASLIH¹

Rezime: Istraživanje je realizovano s ciljem da se opišu neke karakteristike školskog konteksta učenika ponovaca iz škola za obrazovanje odraslih koje mogu biti povezane sa njihovim ponavljanjem razreda. Istraživanjem su obuhvaćena 53 učenika ponovca iz dve škole za osnovno obrazovanje odraslih u Beogradu. U radu su ispitivane sledeće varijable: razlozi ponavljanja razreda, odnos učenika prema nastavnim predmetima, razlozi neopravdanog izostajanja, uzroci slabih ocena, odgovornost za neuspeh, razvijenost radnih navika i sve to iz perspektive samih učenika. Podaci su prikupljeni anketnim listom za učenike. Dobijeni rezultati pokazuju da ovi učenici odgovornost za neuspeh pripisuju najčešće sebi, smatrajući da je ponavljanje razreda, pre svega, posledica njihovog nedovoljnog učenja, neopravdanog izostajanja i nediscipline na času. Može se reći da se teškoće učenika iz ovih škola suštinski ne razlikuju od teškoća ponovaca iz redovnih osnovni škola.

Ključne reči: škola za obrazovanje odraslih, učenici ponovci, teškoće u učenju, neopravdano izostajanje, disciplina.

Problem istraživanja proizašao je iz potrebe proučavanja teškoća sa kojima se suočavaju učenici ponovci u školama za osnovno obrazovanje odraslih. Pretpostavka je da karakteristike školskog konteksta mogu biti iste sa karakteristikama konteksta redovnih osnovnih škola, ali istovremeno i specifične u odnosu na njih. I pored malog broja istraživanja koja su se bavila problematikom ponovaca i njihovim teškoćama u školama za osnovno obrazovanje odraslih, uzimajući u obzir starosnu strukturu najve-

---

¹ Članak predstavlja rezultat rada na projektu »Obrazovanje za društvo znanja«, broj 149001 (2006-2010), čiju realizaciju finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

ćeg broja polaznika, može se pretpostaviti da u oba školska konteksta postoje zajednički problemi koje dele učenici istog uzrasta. U našoj zemlji obrazovanje odraslih pripada formalnom sistemu obrazovanja (*Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja*, 2003) i škole za odrasle namenjene su polaznicima koji su stariji od 16 godina, a koji iz nekog razloga nisu uspeli da završe redovnu osnovnu školu. Dakle, na osnovu Zakona ove škole ne bi smele da upisuju decu mlađu od 16 godina. Ipak, podaci pokazuju da ove škole pohađa veliki broj dece ispod ove starosne granice, odnosno sve se češće u prvi razred upisuju deca sa 9 i više godina, pa se dešava da u istom odeljenju sede devetogodišnjaci i petnaestogodišnjaci (Komlenović, Malinić i Lalić-Vučetić, 2008). Može se reći da su škole za obrazovanje odraslih u poslednjih dvadeset godina pretrpele značajne promene u pogledu starosne strukture polaznika, budući da ih odrasli ređe pohađaju, jer su im one organizaciono i programski neprilagođene i, sa stanovišta svakodnevnog života i zapošljavanja, nefunkcionalne (Medić i sar., 2002). U ovim školama uglavnom su prerasli osnovci, odnosno adolescenti sa teškoćama u učenju i ponašanju, marginalne i etničke grupe. Pored učenika koji, uglavnom, potiču iz porodica nižeg socioekonomskog statusa, ove škole pohađa i mali broj učenika koji se aktivno bavi umetnošću ili sportom, kao i učenika koji su usled ozbiljnih zdravstvenih problema morali da napuste redovnu osnovnu školu. Upravo spomenute kategorije učenika i ostvaruju najbolje rezultate, što mereno kategorijama školske uspešnosti znači da su ovi učenici postigli odličan ili vrlo dobar uspeh (Komlenović, Malinić i Lalić-Vučetić, 2008).

Škole za osnovno obrazovanje odraslih rade prema nastavnim planovima i programima redovne osnovne škole. Smatra se da su ti planovi i programi neselektivno redukovani i da su oblici nastave potpuno neprilagođeni strukturi polaznika (Medić i sar., 2002). U ovako organizovanom sistemu školovanja učenici ne ostvaruju adekvatan školski uspeh, što može biti posledica ili objektivnih okolnosti (neselektivne strukture nastavnog plana i programa, u kome nema predmeta za iskazivanje veština, a što bi uticalo na povećanje opšteg školskog uspeha polaznika) ili nedovoljne lične motivisanosti samih učenika. Postoje izvesne teškoće koje ometaju vrednovanje učeničkih postignutih rezultata. Naime, jedan broj polaznika, i pored toga što je upisan u određeni razred, u toku školske godine privremeno ili stalno napušta školovanje. Ovi polaznici se u matičnim knjigama evidentiraju kao neocenjeni i ukoliko se ponovo upisuju u školu ponavljaju razred u kome su bili neocenjeni. Nije neuobičajeno da ponovni upis tih polaznika usledi tek nakon nekoliko godina, kada iz nekog razloga odluče da nastave školovanje. Interesantno je da stariji polaznici redovnije završavaju školovanje, jer ih na to, najčešće, obavezuje poslodavac radnim mestima u određenoj struci. Dakle, može se reći da pojedini polaznici upisuju isti razred i po nekoliko puta u periodu od pet do deset godina (Komlenović, Malinić i Lalić-Vučetić, 2008).

U svakom slučaju, izdvajaju se oni učenici koji su više motivisani i koji ostvaruju bolji uspeh, ali je mnogo više onih koji ostvaruju slabije školske rezultate. Školski uspeh zavisi i od učenikovog odnosa prema školi i nastavnim aktivnostima i školskim obavezama izvan škole. Učenikova lična aktivnost ima veliki i važan udeo u njegovom školskom postignuću. Prema tome, od slabih učenika posebno ponovaca, moglo bi se očekivati da su više od drugih nezainteresovani za nastavu, da nemaju razvijene strategije učenja, imaju slabo razvijene radne navike kao i ozbiljne teškoće u savladavanju gradiva i učestalo neopravdano izostaju iz škole. Upravo spomenute karakteristike predstavljale su polazište našeg istraživanja, sa ciljem da se sagledaju iz perspektive učenika.

Metodologija istraživanja

U ovom radu cilj istraživanja je usmeren na opisivanje nekih varijabli školskog konteksta koje sami učenici opažaju kao značajne za pojavu neuspeha u školi. Reč je o delu šireg istraživanja realizovanog sa ciljem da se utvrde karakteristike porodične i školske sredine učenika ponovaca iz škola za osnovno obrazovanje odraslih. Jedan deo istraživačkih nalaza, koji se odnosi na opisivanje porodičnih varijabli ovih učenika, prikazan je u drugom radu (Malinić, Lalić-Vučetić i Komlenović, 2008) u kome su date detaljnije informacije u vezi sa metodološkim pristupom istraživanju. Stoga ćemo, za potrebe ovog rada, izdvojiti neke od najvažnijih komponenti primenjene metodologije.

Istraživanjem su bili obuhvaćeni učenici ponovci iz dve škole za osnovno obrazovanje odraslih u Beogradu. Uzorak ispitanika je relativno mali (53 ispitanika), ali proizlazi iz činjenice da populacija ponovaca u školama za osnovno obrazovanje odraslih nije velika. Zbog specifičnosti i prirode problema ponavljanja razreda nije bilo moguće ispuniti uslov za ujednačenost uzorka prema polu učenika, pa je tako uključeno trideset devet dečaka i četrnaest devojčica od petog do osmog razreda. U prilog navedenom govori i analiza podataka o polnoj i starosnoj strukturi polaznika beogradskih škola, koja pokazuje da je veći broj muških nego ženskih polaznika kako u celini tako i na nivou škola pojedinačno. S jedne strane, ovaj nalaz se može tumačiti sa aspekta polnih stereotipa, koji podrazumeva češće obrazovanje muškaraca nego žena, što je posledica shvatanja da su muškarci odgovorni za materijalnu egzistenciju porodice, dok je ženama prioritet briga o deci i domaćinstvu. S druge strane, zahtevi tržišta rada su veći za nekvalifikovanom muškom radnom snagom, odnosno izraženija je potreba za poslovima koje uglavnom obavljaju muškarci na primer, građevinski radnici, radnici u čistoći i drugim komunalnim delatnostima (Komlenović, Malinić i Lalić-Vučetić, 2008).

U svakom slučaju veličina našeg uzorka dozvoljava samo opis ispitivanih karakteristika školskog konteksta učenika ponovaca, i prema tome, rad je zasnovan na opisu utvrđenog stanja. U ovom radu ispitivane su sledeće varijable: razlozi ponavljanja razreda, odnos učenika prema nastavnim predmetima, razlozi neopravdanog izostajanja, uzroci slabih ocena, odgovornost za neuspeh, razvijenost radnih navika i sve to iz perspektive ponovaca. Podaci su prikupljeni anketnim listom za učenike, a u obradi podataka korišćen je statistički program SPSS 11.5, uz odgovarajuće statističke tehnike.

Rezultati istraživanja i interpretacija

Najčešće se polazi od stava da neuspešni učenici, a pogotovo ponovci, odgovornost za svoj neuspeh u školi pripisuju drugima, bilo da su u pitanju neke životne okolnosti bilo da su osobe iz okruženja. U našem istraživanju (tabela br. 1) utvrđeno je da većina učenika ponovaca smatra da njihov neuspeh nimalo ili malo zavisi od toga koliko su učili ili od toga koliko ih nastavnik voli. Takođe, većina ovih učenika smatra da njihove intelektualne sposobnosti osrednje doprinose ponavljanju, što znači da one nisu doživljene kao ključni faktor neuspeha. Zanimljivo je da učenici ponovci smatraju da raspoloženje nastavnika osrednje utiče na njihov neuspeh u školi, dok su »sreća« i disciplina na času opaženi kao faktori od kojih mnogo ili veoma mnogo zavisi njihov uspeh u školi.

Tabela br. 1: *Mišljenje učenika o doprinosu nekih faktora ponavljanju*

Koliko ponavljanje razreda zavisi od toga	nimalo/malo	osrednje	Mnogo / veoma mnogo
	%	%	%
koliko si učio	47,2	39,6	13,2
koliko te nastavnik voli	37,6	32,1	28,3
koliko si pametan	17	47,2	35,8
koliko imaš sreće	26,5	28,3	35,2
koliko je nastavnik raspoložen	32,1	35,8	32,1
koliko si miran na času	24,5	28,3	47,2

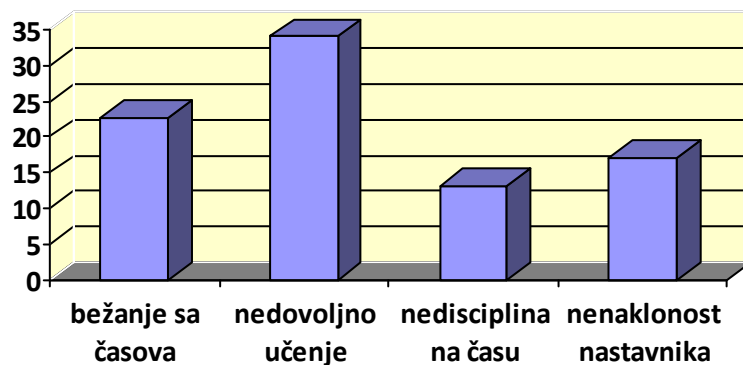
Dakle, sposobnosti učenika i nastavnikovo raspoloženje su važne varijable u određenoj meri, ali prema mišljenju učenika na pojavu neuspeha više utiče to koliko imaš sreće i koliko si disciplinovan na času. Indirektno, možemo zaključiti da nastavnici vrednuju disciplinu na času, odnosno da se disciplinovano ponašanje smatra visoko poželjnim. Rezultati nekih drugih istraživanja pokazuju da nastavnici imaju različita očekivanja od disciplinovanih i nedisciplinovanih učenika. Na primer, ako je učenik nedisciplinovan nastavnik će, između ostalog, očekivati da je manje pametan, manje zainteresovan za školski rad, manje ispoljava zrelo ponašanje nego disciplinovan učenik (prema: Gašić-Pavišić, 2005). Nije neuobičajeno da neuspeh učenika utiče na uverenje koje nastavnik ima o tom učeniku i njegovim sposobnostima (Malinić i Džinović, 2004), kao i to da određeno uverenje nastavnika može da utiče na kvalitet i intenzitet interakcije sa neuspešnim učenikom. Tako na primer nalazi istraživanja pokazuju da nastavnik u interakciji sa slabim učenikima ispoljava i manje nevrebalnih oblika pozitivne komunikacije (Krnjajić, 1995), ređe ispoljava ljubaznost i manje im se osmehuje. Kada je reč o neuspešnim učenikima ustanovljeno je da postoji jedna vrsta neprikladnog potkrepljivanja (Marentić-Požarnik, 1978), jer se ovi učenici retko pohvaljuju i retko dobijaju povratnu informaciju od nastavnika. Smatra se da je ovakav nalaz direktna posledica tipičnog uverenja nastavnika da česta pohvala može da nanese štetu učenicima i da »loši« učenici lakše prihvataju pokudu nego dobri učenici. Takođe, kada je reč o podsticanju pozitivnog ponašanja i isticanju značaja discipline na času u nekim istraživanjima ustanovljena je razlika u opažanju nastavnika i učenika (Lalić-Vučetić, 2007). Naime, rezultati istraživanja pokazuju da učenici češće od nastavnika opažaju da se disciplina na času vrednuje i, čak, nagrađuje.

Učeničko opažanje discipline na času, kao značajnog faktora neuspeha, u skladu je sa nalazom našeg istraživanja prema kome većina neuspešnih učenika, odnosno ponovaca, odgovornost za neuspeh u najvećoj meri pripisuje sebi (67,9%), smatrajući da njihovi nastavnici (69,8%), roditelji (77,4%), drugovi (52,8%) i životne okolnosti (49,1%) nimalo ili vrlo malo utiču na pojavu neuspeha u školi. Osim toga, značaj uticaja discipline na ponavljanje potvrđen je i kroz učeničko opažanje razloga ponavljanja. Na osnovu mišljenja učenika ponavljanje je posledica, pre svega, nedovoljnog učenja (34%), neopravdanog izostajanja sa časova (22,6%) i nediscipline na času (13,2%) što sve zajedno predstavlja faktore koji se pripisuju samom učeniku. Izdvaja se nalaz prema kojem neki učenici (17%) smatraju da je razlog njihovog neuspeha u nenaklonosti

---

nastavnika prema njima što se može protumačiti kao posledica učenikovog neadekvatnog ponašanja zbog apsentizma i nedovoljnog učenja (histogram br. 1).

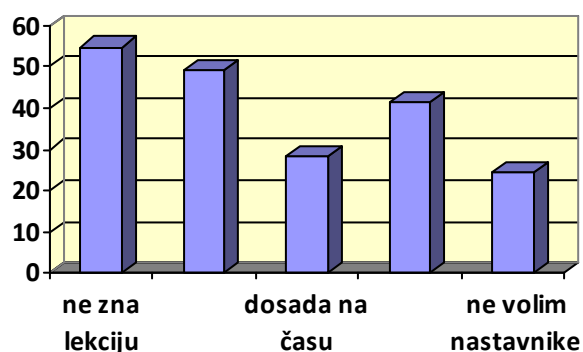
Histogram 1. Mišljenje učenika o razlozima ponavljanja

Iako je sreća opažena kao značajan faktor školskog uspeha, odnosno neuspeha, donekle neočekivano učenička percepcija neuspeha kao posledice sopstvenih osobina i ponašanja (nedovoljno učenje, neopravdano izostajanje sa nastave, nedisciplina na času) ukazuje da naši ispitanici imaju razvijeniji unutrašnji lokus kontrole nego što to potvrđuju nalazi drugih istraživača, prema kojima učenici svoj neuspeh češće pripisuju drugima (spoljašnji lokus kontrole) nego sebi (Havelka, 2000).

Neopravdano izostajanje i ocenjivanje učenika. Imajući u vidu da je neopravdano izostajanje prilično uobičajen oblik učeničkog ponašanja (Havelka, 2000), što i sami učenici navode kao jedan od faktora koji utiče na neuspeh, naše istraživanje je obuhvatilo i ispitivanje mišljenja učenika ponovaca o razlozima zbog kojih neopravdano izostaju.

Histogram 2. Razlozi neopravdanog izostajanja iz škole

Većina ispitanih ponovaca neopravdano izostaje sa časova (75,5%) i to najčešće zato što nisu spremni za čas jer nisu dovoljno učili (54,7%) ili da bi sačuvali prethodnu pozitivnu ocenu iz tog predmeta (49,1%). Zanimljivo je da se ređe neopravdano izostaje zbog dosade na času (28,3%) ili nenaklonosti prema nastavniku (24,5%). Značajan broj ponovaca neopravdano izostaje zbog grupne solidarnosti sa vršnjacima (41,5%) koja može biti dobrovoljna ili čak vrsta socijalnog pritiska. Dakle, i kroz analizu ovog pitanja potvrđena je direktna veza između nedovoljnog učenja i neopravdanog izostajanja, što se može protumačiti i kao nedovoljna motivisanost učenika (histogram br. 2).

Na osnovu dobijenih rezultata opaža se takođe i postojanje veze između neopravdanog izostajanja i ocenjivanja učenika. Budući da učenici beže sa nastave da bi sačuvali pozitivnu ocenu, pokušali smo da utvrdimo razloge koji stoje iza njihovih negativnih ocena. Očekivano, većina učenika dobija slabu ocenu zato što nisu znali odgovor na nastavnikovo postavljeno pitanje (86,8%) ili su znali odgovor, ali nisu umeli jasno da ga izraze (64,2%). Ovaj nalaz upućuje na više dilema. Jedna od njih je kako nastavnici uopšte podstiču (pomoć i podrška nastavnika) učenika na komunikaciju i dolaženje do odgovora. Osim toga, postavlja se i pitanje koje komponente ocena sadrži, odnosno šta sve nastavnik ocenjuje kroz odgovor učenika: da li samo znanje ili i disciplinu na času, redovnost pohađanja nastave ili neke druge personalne karakteristike učenika. Drugo, postavlja se pitanje da li učenici zbog nekih teškoća u učenju (nerazumljivo gradivo, nejasni udžbenici, neposredovanje razvijene tehnike učenja) ne znaju da odgovore na postavljeno pitanje. Jedan broj ponavljača slabu ocenu iz određenog predmeta povezuje sa činjenicom da ne voli taj predmet (39,6%), a posebno je zanimljivo da neki ispitanici slabu ocenu pripisuju svom strahu od reakcije nastavnika (41,5%) na netačan odgovor ili podsmeha drugova (30, 2%), što može biti odraz niskog samopoštovanja učenika.

Mišljenje učenika o nastavnim predmetima i teškoće u učenju. U okviru pitanja o nastavnim predmetima ustanovljeno je da su matematika (18,9%), srpski (17%) i strani jezik (17%) predmeti koji su visoko pozicionirani na listi učeničkih omiljenih predmeta. Zanimljivo je da su spomenuti predmeti, prema nekim istraživanjima (Malinić, 2008), zapravo predmeti iz kojih većina učenika ponovaca iz osnovnih škola ima slabu ocenu. Premda postoji razlika u starosnoj dobi ispitanika u našem i spomenutom istraživanju razlika je zanimljiva, zato što predmete iz kojih imaju slabe ocene deca najčešće doživljavaju kao predmete koje najmanje vole. Međutim, moguće je da ispitanici iz našeg istraživanja izdvojene predmete vole zato što im je gradivo iz tih predmeta redukovano, u odnosu na gradivo tih predmeta u redovnoj osnovnoj školi, što svakako može biti jedno od objašnjenja utvrđenih razlika. Rezultati našeg istraživanja pokazuju da učenici kao glavne razloge zašto neki predmet vole navode sadržaj nastavnog predmeta, nastavnikovo ponašanje i odnos prema učenicima u nastavi. Možemo reći da su spomenuti razlozi u logičnoj vezi jer od nastavnikovog ponašanja prema učenicima može zavisiti i odnos učenika prema predmetu koji on predaje. Dakle, nastavni predmet može biti određen nastavnikovim odnosom prema učenicima, što znači da nastavnik, određenim postupcima, može da motiviše učenika ne samo da savlada čak i teško gradivo, nego da i zavoli taj nastavni predmet.

Kada je reč o predmetima koje učenici ne vole zanimljivo je da se izdvajaju matematika (24, 5%) i geografija (15,1%). U odnosu na prethodni nalaz ovaj nalaz može zvučati kontradiktorno kada je u pitanju matematika, ali objašnjenje koje učenici na-

---

vode zašto taj predmet ne vole u funkciji je razumevanja njihovog pozitivnog ili negativnog odnosa prema nastavi matematike. Preciznije, teškoće sa kojima se učenici suočavaju u usvajanju gradiva i nerazumevanje gradiva, predstavljaju ključne razloge zbog kojih učenici ne vole određeni predmet. Kao što se neki nastavni predmeti vole zbog samog sadržaja tog predmeta i ponašanja nastavnika prema učenicima (o čemu smo već govorili) zbog istih razloga se neki nastavni predmeti ne vole. Treba imati u vidu da se u ovim školama izučava najviše devet nastavnih predmeta, a fizičko, muzičko i likovno nisu predviđeni. Praksa pokazuje da baš ovi predmeti znatno podižu opšti uspeh učenika na kraju školske godine u redovnim osnovnim školama, dok su polaznici škola za osnovno obrazovanje odraslih uskraćeni za iskazivanje svojih veština u ovim oblastima, a sam tim i za poboljšanje opšteg uspeha (Komlenović, Malinić i Lalić-Vučetić, 2008).

Učenici su, između ostalog, naveli da imaju teškoće u usvajanju gradiva. Međutim, na postavljeno pitanje o tome šta im konkretno predstavlja problem u usvajanju gradiva većina ovih učenika nijednu od ponuđenih tvrdnji ne opaža kao značajnu teškoću. Preciznije, manji broj ispitanih učenika (oko trećine) kao objektivne teškoće u učenju opaža nejasnoću udžbenika, nerazumevanje i obimnost gradiva, a kao subjektivne teškoće navodi sporo učenje, učenje napamet, problem sa koncentracijom i nedovoljno predznanje. Ovaj nalaz može se objasniti činjenicom da je izvor problema ovih učenika u drugoj grupi razloga koji se odnose na disciplinu i izostajanje iz škole. Ipak, zanimljivo je da na pitanje šta bi im pomoglo da bolje uče (tabela 2), većina učenika odgovorila da im je potrebno više vremena za učenje kod kuće i pomoć roditelja u učenju. Veoma bi im koristila i pomoć nastavnika na času, kao i dopunska nastava. Oko polovine ispitanih učenika navodi da ne zna kako da uči i nema razvijene tehnike učenja, a značajan problem predstavlja, čak za više od dve trećine učenika, nedostatak poverenja u sopstvene sposobnosti. Takođe, nalazi našeg istraživanja upućuju na zaključak da ovim učenicima nedostaju radne navike i strukturisano vreme za školske obaveze kod kuće. Iako većina učenika navodi da uvek uči u isto vreme kod kuće (58,5%) i na istom mestu (69,8%), da ne zaboravlja da uradi domaće zadatke (52,8%), odnosno da ne uči »u zadnji čas« (58,5%) ili kad ih roditelji opomenu (66,5%), vreme koje većina učenika provede u učenju tokom dana je najviše jedan sat, što je nedovoljno za postizanje dobrih rezultata u školi. Može se pretpostaviti da, učenički iskaz o potrebnom dodatnom vremenu za učenje kod kuće i iskaz o utrošenom vremenu za aktivnost učenja nisu u koliziji samo pod pretpostavkom da učenici iz škola za obrazovanje odraslih imaju dodatne obaveze tokom dana, kao što je honorarni posao ili zaduženja u porodici, što je vrlo moguće obzirom na starosnu dob ispitanika (Komlenović, Malinić i Lalić-Vučetić, 2008).

Podatak da više od polovine naših ispitanika nema poverenja u sopstvene sposobnosti skreće pažnju na značaj poverenja u sopstvene sposobnosti, što je u skladu sa nalazima drugih istraživanja, u kojima je utvrđeno da učenikova slika o sebi utiče na učenikovo ponašanje i uspeh u školi. Drugim rečima, ako učenik veruje u sebe istrajnije će učiti, redovnije će ići u školu i biće disciplinovaniji na času (Milošević, 2004; Malinić, 2006; Gašić-Pavišić, 2005). Takođe, smatra se da stil nastavnikovog ponašanja može vremenom uticati na povećanje ili smanjenje inicijative kod pojedinih učenika, pa i na poboljšanje ili pogoršanje »pojma o sebi« i samopouzdanja. Može se reći da je učenje i ponašanje učenika, njegova motivacija, učenikova slika o sebi u velikoj meri određena nastavnikovim uverenjima o učenikovim sposobnostima i osobinama.

Tabela br. 2: *Mišljenje učenika o potrebnoj pomoći za učenje*

„ŠTA BI TI POMOGLA DA BOLJE UČIŠ?“:	PONOVCIMA	
	DA	NE
	%	%
pomoglo bi mi da imam više vremena za učenje kod kuće	54,7	45,3
pomoglo bi mi da idem na dopunsku nastavu	54,7	45,3
želeo bih da mi nastavnik više pomaže na času	73,6	26,4
voleo bih da me neko nauči kako treba da učim	52,8	47,2
voleo bih da mi roditelji više pomognu u učenju	49,1	50,9
ništa ne može da mi pomogne da bolje učim jer se ja ne trudim da učim	28,3	71,7
pomoglo bi mi da imam više poverenja u sebe	77,4	22,6

U svakom slučaju, ponavljanje razreda ovim učenicima manje je važno zbog njih samih, a više zbog razočarenja roditelja i drugih bliskih osoba iz okruženja (Malinić, Lalić-Vučetić i Komlenović, 2008). Ovaj nalaz u skladu je sa rezultatima istraživanja sprovedenog među ponovcima u redovnoj osnovnoj školi (Malinić, 2008) i ukazuje na izražen osećaj odgovornosti učenika prema bliskim osobama. Ipak, mislimo da osećaj odgovornosti prema drugima u ovom uzorku ne predstavlja vrstu pozitivnog podsticaja za bolje učenje ili vrstu socijalnog pritiska koji će doprineti promenama u učenju, već samo subjektivni izraz, konstataciju činjeničnog stanja odnosno neuspeha.

Umesto zaključka. Do sada je bilo reči o aktuelnom učeničkom doživljaju školskog neuspeha. Sledećim pitanjem težište je pomerenano na učeničku percepciju značaja doživljenog neuspeha u kasnijem životu. Rezultati istraživanja pokazuju da su mišljenja učenika podeljena: (a) 39,6% smatra da postoji veza između školskog neuspeha i kasnijeg neuspeha u životu, (b) 11,3% misli da postoji delimična veza između školskog neuspeha i kasnijeg neuspeha u životu i (v) 49,1% ne opaža vezu između školskog neuspeha i kasnijeg neuspeha u životu.

Učenici koji ukazuju na značaj ove veze smatraju da je zbog neuspeha u školi smanjena mogućnost izbora za dalje školovanje i pronalaženje dobrog posla. Međutim, značajno je da jedan broj ovih učenika navodi da zbog doživljenog neuspeha u školi čovek počinje da misli da je potpuno neuspešan i prestaje dalje da se trudi. Dakle, postoji povezanost motivacije i učenikove procene o uspešnosti ili neuspešnosti, što je obrazac koji se uspostavlja i utvrđuje tokom školovanja.

Obrazloženja učenika koji smatraju da postoji delimična veza gravitiraju prema obrazloženjima učenika koji ne uviđaju nikakvu vezu između školskog i kasnijeg neuspeha. Ključno objašnjenje ovih učenika sadržano je u njihovom doživljaju značaja faktora sreće u kasnijem životu (»važna je sreća i uspeh van škole«) i obezvređivanju značaja škole (»može se biti uspešan van škole«, »i bez škole mogu da se snađem«, »čovek može da se popravi«).

Sumirajući rezultate istraživanja o školskom kontekstu učenika ponovaca u školama za osnovno obrazovanje odraslih možemo izdvojiti nekoliko zaključaka. Donekle neočekivano, ovi učenici realno sagledavaju uzroke svog neuspeha smatrajući

---

da su najviše sami odgovorni za ponavljanje razreda. Nedovoljno učenje, neopravdano izostajanje, nedisciplina na času koje su sami učenici uočili kao uzroke ponavljanja, najčešće imaju korene u nepovoljnoj učenikovoj slici o sebi, odnosno o svojim sposobnostima, kao i nerazvijenim radnim navikama i nepoznavanju tehnika učenja. Čini se da ovi učenici ne uočavaju vezu između uzroka i posledica ponašanja koje dovodi do neuspeha. Dosadašnja razmatranja dobijenih nalaza ukazuju na potrebu za adekvatnijim pedagoško-psihološkim pristupima nastavnika i stručnih saradnika u školama za obrazovanje odraslih. Činjenica da ove škole najčešće pohađaju prerasli osnovci zahteva potpuniji i celovitiji angažman prosvetnih vlasti usmeren na koncipiranje primerenih nastavnih planova i programa.

Literatura:

1. Gašić-Pavišić, S. (2005): *Modeli razredne discipline*, Beograd, Institut za pedagoška istraživanja.
2. Havelka, N. (2000): *Učenik i nastavnik u obrazovnom procesu*, Beograd, ZUNS.
3. Komlenović Đ., Malinić D. i N. Lalić-Vučetić (2008): Specifičnosti škola za obrazovanje odraslih, u: Radovanović I. i V. Radović (ur.), *Inovacije u osnovnoškolskom obrazovanju od postojećeg ka mogućem*, str. 361–370, Beograd, Učiteljski fakultet.
4. Krnjajić, S. (1995): Nastavnikova očekivanja i školski uspeh učenika, *Saznavanje i nastava* (195–216), Beograd, Institut za pedagoška istraživanja.
5. Lalić-Vučetić, N. (2007): *Podsticanje učenika pohvalom i nagradom*, Beograd, Institut za pedagoška istraživanja.
6. Malinić, D. i V. Džinović (2004): Položaj neuspešnog učenika u mreži odnosa u školi, u Krnjajić, S. eds. *Socijalno ponašanje učenika* (171–192), Beograd, Institut za pedagoška istraživanja.
7. Malinić, D. (2006): Uzroci školskog neuspeha; u S. Krnjajić (prir): *Pretpostavke uspešne nastave* (229–254), Beograd, Institut za pedagoška istraživanja.
8. Malinić, D. (2008): *Porodični ambijent i odnos prema školi učenika ponovaca*, Beograd, Filozofski fakultet (magistraska teza).
9. Malinić D., Lalić-Vučetić N. i Đ. Komlenović (2008): Kako učenici ponovci iz škola za osnovno obrazovanje odraslih opisuju svoj porodični kontekst, *Pedagogija*, vol. 63, br. 4, str. 684–693.
10. Marentić-Požarnik, B. (1978): Kvalitet interakcije nastavnik–učenici kao značajan faktor efikasnosti nastave, *Zbornik 11 Instituta za pedagoška istraživanja* (117–127), Beograd, Institut za pedagoška istraživanja.
11. Medić, S. i sar. (2002): Strateški pravci razvoja obrazovanja odraslih, u Kovač-Cerović, T. i Lj. Levkov (prir.): *Kvalitetno obrazovanje za sve – put ka razvijenom društvu* (307–330), Beograd, Ministarstvo prosvete i sporta Republike Srbije.
12. Milošević, N. (2004): *Vera u sopstvene sposobnosti i školski uspeh*, Novi Sad, Savez pedagoških društava Vojvodine; Vršac, Viša škola za obrazovanje vaspitača.
13. *Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja* (2003). www.mps.sr.gov.rs.

* * *

THE SCHOOL CONTEXT FROM THE “REPEATERS” STUDENTS’ PERSPECTIVE IN THE SCHOOLS FOR ADULT PRIMARY EDUCATION

Summary: *The research was conducted with the aim to describe some characteristics of school context of the students “repeaters” from schools for adult education that may be associated with their repeated grade. The research included 53 students “repeaters” from two schools for adult education in Belgrade. The paper examined the following variables: the reasons for repeating grades, the ratio of students to teaching subjects, skipping unjustified reasons, the causes of poor grade, and the responsibility for failure, development of work habits and all this from the perspective of students themselves. Data were collected from the inquiry list for students. The results show that these students feel responsible themselves because of the*

---

failure, believing that the repetition of grades is, primarily the result of their insufficient learning, unjustified skipping and indiscipline in class. It can be said that the difficulties of students from these schools do not differ essentially from the difficulties of students “repeaters” from regular primary schools.

Key words: school for adult education, students “repeaters”, difficulties in learning, unjustified absence, discipline.

* * *

ВЗГЛЯД ВТОРОГОДНИКОВ НА ШКОЛУ В ШКОЛАХ ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ ВЗРОСЛЫХ

Резюме: Исследование было проведено с целью описать взгляд на некоторые характеристики школьного контекста второгодников (которые могут быть связаны с тем, что они остались на второй год) в школах для обучения взрослых. Исследованием были охвачены 53 ученика –второгодника из двух школ для обучения взрослых в Белграде. В настоящей статье рассмотрены следующие переменные: причины повторения класса, отношение учащихся к учебным предметам, почему пропускают занятия по неуважительной причине, причины слабых отметок, ответственность за неуспехи, развитость трудовых навыков – все с точки зрения самих учащихся. Данные собирались путем запроса для учащихся. Результаты показывают, что учащиеся возлагают ответственность за неуспехи на себя, считая что остались на второй год в результате недостаточного труда, отсутствия с занятий по неуважительной причине и недостаточной дисциплины в классе. Можно сказать, что трудности учащихся этих школ существенно не отличаются от трудностей второгодников в обычных начальных школах.

Ключевые слова: школа образования для взрослых, второгодники, трудности в учебе, отсутствие с занятий по неуважительной причине, дисциплина.